

بررسی نقش عملکرد زنان در حفظ محیط زیست: مطالعه موردی شهر لپویی فارس

دکتر عبدالعلی لهسایی زاده* طیبه محمدی‌نیا**

چکیده

این مقاله به بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی نقش عملکرد زنان بر حفظ محیط زیست در شهر لپویی استان فارس پرداخته است. چارچوب نظری مورد استفاده در این پژوهش، نظریه تضاد فرهنگی پیر بوردیو است. روش پژوهش، کمی است و تکنیک موردنظر، پیمایش است. با استفاده از ابزار پرسشنامه، اطلاعات موردنظر از ۳۵۰ نفر از زنان ۶۴-۱۰ ساله جمع‌آوری و با نرم‌افزار SPSS تحلیل شده است. این مطالعه دارای ۲۱ فرضیه بوده است که ۱۱ فرضیه تأیید و ۱۰ فرضیه رد شده است. متغیرهای معاشرت (رفت و آمد)، صحبت با خویشان در مورد محیط زیست، فعالیت اجتماعی، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر استفاده از رسانه، قومیت، پای‌بندی به دین، درآمد خانوار و امکانات زندگی و نگرش به حفظ محیط زیست، با متغیر عملکرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه معنادار هستند. در رگرسیون چند متغیره، متغیرهای استفاده از رسانه، پای‌بندی به دین، نگرش به حفظ محیط زیست، درآمد خانوار، صحبت با خویشان، فعالیت اجتماعی و سن با متغیر وابسته عملکرد جهت حفظ محیط زیست وارد معامله رگرسیونی شده‌اند. این متغیرها حدود ۱۷ درصد از واریانس عملکرد جهت حفظ محیط زیست را تبیین می‌کنند. مقدار F و سطح معناداری آن به ترتیب ۹/۹۲۸ و ۰/۰۰۰ را نشان داده است که بیانگر برآزش مدل است.

مفاهیم کلیدی: عملکرد، تضاد فرهنگی

*استاد، عضو هیات علمی دانشگاه شیراز Lahsaei@rose.shirazu.ac.ir

**کارشناس ارشد جمعیت و توسعه

مقدمه

در فرهنگ‌های فارسی از "محیط" به معنای احاطه‌کننده، دربرگیرنده، جای زندگی آدمی (معین، ۱۳۶۳)، اعم از کشور، شهر، جامعه یا خانواده (عمید، ۱۳۶۲) یاد شده است. واژه "زیست" از مصدر زیستن برگرفته شده و به معنی زندگی، زندگانی و حیات است. در اصطلاح "محیط زیست"، زیستن توسط محیط احاطه شده و محیط دربرگیرنده آن است. بوم‌شناسی یا اکولوژی عمدتاً به تحقیق درباره روابط بین موجودات زنده با یکدیگر و با محیط زندگی آنها می‌پردازد. هر موجود زنده پیوسته با موجودات زنده دیگر و نیز با موجودات غیرزنده اطراف خود ارتباط دارد و هر کدام یکدیگر را تحت تاثیر قرار می‌دهند. هر آنچه فرایند زیستن را احاطه کرده، آن را در خود فرو گرفته و با آن در کنش متقابل قرار دارد می‌توان "محیط زیست" نامید. «محیط زیست تقسیمات متعددی دارد. یکی از این تقسیمات، تکیه بر تقسیمات سنتی محیط زیست است که آن را به بخش محیط طبیعی، محیط اجتماعی و محیط انسان ساخت تقسیم می‌کند. هیچ یک از محیط‌ها به صورت مجرد وجود خارجی ندارد و محیط زیست در عمل تفکیک ناپذیر است. (فتحی و اجارگاه و فرمehینی فراهانی، ۸: ۱۳۸۲-۷). آلودگی محیط زیست مظاهر مختلف دارد که از آن جمله می‌توان به آلودگی آب، خاک، هوا و غیره اشاره کرد. توجه نکردن به شیوه درست دفع فاضلاب‌های خانگی و زباله‌های شهری باعث بروز انواع بیماری‌ها می‌شود که از موارد بارز آن بیماری سالک است که در منطقه مورد مطالعه وجود این بیماری به وضوح مشهود است و بسیاری از افراد پاسخ‌گو به این امر اذعان دارند که آلودگی معابر به دلیل سرازیر شدن فاضلاب خانگی باعث بروز این بیماری شده است. موضوع محیط زیست و اثرات ناشی از تخریب آن دیر زمانی است که فقط مشکل کشور یا منطقه‌ای خاص در جهان نیست. دلیل توجه به این امر، به طور عمده مربوط به وقایع نامطلوبی است که در عرصه محیط زیست جهانی هم‌چون نازک شدن لایه ازن، گرم شدن زمین و ذوب شدن یخ‌ها رخ داده است.

در دهه‌ی ۹۰ میلادی در حالی که برخی از مسایل اصلی مثل صلح و اعتراض ضد هسته‌ای تا اندازه‌ای به دلیل موفقیت اعتراض‌ها و تا حدی به علت پایان یافتن جنگ سرد، به حاشیه رانده شده‌اند، مسایل اجتماعی متعددی به صورت بخشی از یک نهضت محیط زیست درآمدند، نهضتی که روز به روز متنوع‌تر می‌شود. اجتماعات فقیر و اقلیت‌های قومی علیه تبعیض‌های محیطی بسیج شده‌اند زیرا آنها بیش از دیگران در معرض مواد سمی، آلودگی، آسیب‌های بهداشتی و آفول سطح زندگی هستند. گروه‌های زنان نشان داده‌اند، زنانی که اداره زندگی روزمره عمدتاً با آنان است، بیشتر در معرض پیامدهای ناخوشایند آلودگی، نزول کیفیت

تاسیسات عمومی و توسعه افسار گسیخته قرار دارند. بی خانمانی یکی از علل اصلی کاهش کیفیت زندگی شهری است. در سراسر دنیا به کرات اثبات شده است که فقر یکی از علت‌های تخریب محیط زیست، از آتش‌سوزی جنگل‌ها گرفته تا آلودگی رودخانه‌ها، دریاچه‌ها و اقیانوسها و بیدادگری بیماری‌های مسری است. در واقع در بسیاری از کشورهای در حال صنعتی شدن، بخصوص در آمریکای لاتین، گروه‌های محیط زیست گرا به وجود آمده‌اند و به گروه‌های حقوق بشر، گروه‌های زنان و سازمان‌های غیردولتی پیوسته‌اند و ائتلاف نیرومندی تشکیل داده‌اند که از سیاست نهادی فراتر می‌رود، اما آن را نادیده نمی‌گیرد (کاستلز، ۱۳۸۰: ۱۷۱).

کنفرانس زمین در ریودوژانیرو (۱۹۹۲) نقطه عطفی در زمینه مسایل زیست محیطی بود. تا آن زمان، کشورهای صنعتی، کشورهای در حال توسعه را مسئول تخریب محیط زیست می‌دانستند ولی در این کنگره جهانی، متخصصان و سران کشورهای در حال توسعه توانستند ثابت کنند که منشأ ۸۰ درصد از آلاینده‌های محیط، کشورهای صنعتی هستند. در این کنفرانس، قطع‌نامه‌ای با عنوان "دستورالعمل ۲۱" برای قرن ۲۱ تصویب و اعلام شد. این دستورالعمل به چهار بخش اصلی تقسیم می‌شود که بخش اول، ابعاد اجتماعی و اقتصادی مساله (آلودگی)، بخش دوم حفظ، بهره‌برداری و مدیریت منابع طبیعی در چارچوب توسعه پایدار، بخش سوم، تقویت نقش اقشار عمده جامعه و بخش چهارم، ابزار اجرایی کار است (فتحی واجارگاه و فرمehینی فراهانی، ۱۳۸۲: ۱۴).

با توجه به این‌که زنان تقریباً نیمی از جمعیت این منطقه را تشکیل می‌دهند و هم‌چنین نقش مهمی که در پرورش نسل نو و تربیت فرزندان به عهده دارند؛ مطالعه درباره آنان مهم به نظر می‌رسد. از آنجا که زنان عامل اصلی انتقال فرهنگ و سواد زیست محیطی، اصلاح فرهنگ مصرف و مدیریت خانه و سرانجام عامل انتقال میراث معنوی و دانش زیست محیطی هستند، نقش موثری در حفاظت از محیط زیست ایفا می‌کنند. آنان به دلیل نقش مهمی که در مدیریت خانه دارند، می‌توانند برنامه‌ریزان اصلاح محیط زیست در خانه و محله خود باشند.

الگوی مصرف و آموختن این الگو به فرزندان می‌تواند از جمله فعالیت‌های موثر زنان باشد. راههای کاهش مصرف و آشنایی زنان با شیوه صحیح مصرف منابع، روش‌های صرفه‌جویی در مصرف انرژی، استفاده نمودن یا عدم استفاده از کالاهای یک بار مصرف، نحوه برخورد با زباله‌های سمی خانگی، چگونگی انتخاب اجناس خریداری شده و شیوه بازیافت مواد، از جمله مواردی است که در این مطالعه مورد توجه قرار می‌گیرد. در این مجال عوامل اجتماعی - اقتصادی و نگرش به حفظ محیط زیست به عنوان متغیرهای مستقل و عملکرد زنان پیرامون

حفظ محیط زیست به عنوان متغیر وابسته مورد توجه هستند لذا دو سوال اساسی مورد نظر قرار می‌گیرد که عبارتند از: آیا عوامل اجتماعی بر عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست اثر دارد؟ آیا عوامل اقتصادی بر عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست اثر دارد؟

مروری بر پیشینه پژوهش

"زنان و ضرورت مشارکت آنان در حفظ محیط زیست و توسعه پایدار" عنوان مقاله‌ای از سلطانی است. او در مقاله خود به اصل بیستم منشور زمین ۱۹۹۲ ريو اشاره می‌نماید که در آن به مشارکت زنان تاکید شده است. سومین بخش از متن نهایی دستور کار، به تقویت نقش گروه‌های اجتماعی به ویژه زنان در حرکت‌های اجتماعی و زیست محیطی اختصاص یافته و بر رفع موانع مشارکت زنان، ارزیابی اثرات مشارکت زنان در برنامه‌های محیط زیست و حل مشکل بی‌سوادی آنان و امکانات بهداشتی و اشتغال تاکید شده است. سلطانی تدوین برنامه‌ای با عنوان "عزم ملی برای حفاظت از محیط زیست" را از جمله اقداماتی می‌داند که در آن بر استفاده از توان بالقوه زنان در راستای حفظ محیط زیست توجه شده است (سلطانی، ۱۳۷۸: ۶۱-۵۹).

آصفی راد در مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی نقش زنان روستایی در پیش‌گیری از تخریب و آلودگی محیط زیست" به کارکرد زنان در حفظ آب و خاک اشاره می‌کند. استفاده از کودهای دامی برای تقویت خاک زراعی و جلوگیری از بوته‌کنی و تبدیل زباله خانگی به کود و به کاربردن آن در کشاورزی، سبب تقویت زمین و باروری خاک می‌شود. زنان جنگل‌نشین با زنان ساکن اطراف مراتع با شناخت‌های تجربی سنتی، کارهایی مثل بذرپاشی، بوته‌کاری، کودپاشی، جمع‌آوری بذر گیاهان مرتعی، شناسایی گیاهان مرتعلی و گیاهان غیرمغذی را به عهده دارند (آصفی‌راد، ۱۳۷۸: ۲۶).

سلطانی عربشاهی در مقاله‌ای تحت عنوان "توسعه پایدار چالش‌ها - اولویت‌ها" نخست به روند شکل‌گیری و گسترش توسعه پایدار و تعریف مفهوم توسعه پایدار پرداخته است. پس از آن به مساله فقر و رشد جمعیت به عنوان خطرات عمده برای محیط زیست در کشورهای در حال توسعه، به علل مشترک توسعه نیافتگی بخش کشاورزی و ناپایداری زیست محیطی ایران اشاره کرده و تحقق توسعه پایدار ملی را به رفع مشکلات بخش کشاورزی، توسعه و نوسازی و تقویت بنیه این بخش با تاکید بر کشاورزی پایدار، موکول می‌نماید. تعداد وقوع سیل در ایران در دهه ۴۰، ۱۹۵، در دهه ۵۰، ۲۳۵، در دهه ۶۰، ۴۳۱، در دهه ۷۰، ۹۰۴، سیل و در سال‌های ۷۵-۷۰ به ۱۱۰۸ سیل افزایش یافته است (سلطانی عربشاهی، ۱۳۸۲: ۲۴).

طاهری و راحمی مقاله‌ای با عنوان ارائه راهکارهای ضروری در توسعه فرهنگ زیست محیطی نگاشته‌اند. هدف آنها از تنظیم و توزیع پرسش‌نامه میان چهار گروه شغلی، اندازه‌گیری میزان

آگاهی، نگرش و نحوه عملکرد افراد در رابطه با حفاظت از محیط زیست بود. ارزیابی حاصله نشان می‌دهد که میزان آگاهی و نگرش افراد فرهنگی، کارمند و دانشگاهی در رابطه با محیط زیست بیشتر از گروه خانه‌دار و افراد با شغل آزاد بود. میزان آگاهی افراد شرکت‌کننده با سطح تحصیلات بالاتر در رابطه با عوامل مختلف زیست‌محیطی بیشتر از افراد با تحصیلات کمتر بود و احساس مسئولیت افراد برای اصلاح مشکلات موجود در محیط زیست را در حدود ۳۰ درصد مربوط به خود و ۶۰ درصد مربوط به دولت می‌دانستند. عمل کرد افراد در رابطه با حفظ محیط زیست بسته به امکاناتی است که در اختیار آنها قرار دارد ولی به طور کلی پایین ارزیابی می‌گردد (طاهری و راحمی، ۱۳۸۳).

سن^۱ در کتاب وضعیت جهان در سال ۲۰۰۱ فصلی با عنوان "زنان و محیط زیست" گنجانده است. او در این فصل زنان را دارای مسئولیتهای فرزند آوری و تامین منابع کافی برای نیازهای فرزندان از جهت تغذیه، مراقبتهای بهداشتی و آموزش می‌داند. آنها در مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه، مدیر و مسئول تامین منابع اولیه خانواده مثل آب آشامیدنی، سوخت برای آشپزی و نگهداری از دام هستند. (Sen,2001:2).

صندوق جمعیت سازمان ملل در فصل سوم گزارش سالانه خود که به جمعیت و محیط زیست اختصاص دارد و به نام وضعیت جهان در سال ۲۰۰۴ منتشر شده است، به مطالب مهمی اشاره می‌نماید. فصل سوم از برنامه کاری کنفرانس جهانی جمعیت و توسعه^۲، برکنش متقابل جمعیت، رشد اقتصادی و حفاظت از محیط زیست اشاره نموده که تأکیدی دوباره بر اصول تصریح شده دستور کار ۲۱ در ریودوژانیرو است (UNFPA,2004:17).

هوین^۳ در مقاله‌ای با عنوان مشارکت زنان در مدیریت منابع طبیعی و حفظ محیط زیست در ویتنام به نقش مهم آنها در حفظ محیط زیست تأکید می‌نماید. او بر این نکته تأکید دارد که تجارب صندوق زیست محیطی سیداً^۴ نشان می‌دهد که حمایت کردن از زنان فعال، اثرات زیادی بر آگاهی‌های عمومی و در موضوعات محیط زیستی مثل آموزش زیست محیطی داشته است. جداسازی زباله‌ها به زباله‌های پلاستیکی، فلزی و شیشه‌ای، انتشار اطلاعات با کتابچه‌ها و تقوین‌هایی با موضوعات محیط زیستی، آموزش ۳۸۶ زن در جهت حفظ محیط زیست و بهداشت زیست محیطی از جمله فعالیت‌های زنان در جهت افزایش آگاهی و بهداشت زیست محیطی زنان در ناحیه نین بین^۵ بود (Huyen,2005:4).

¹ Sen

² ICPD

³ Huyen

⁴ Sida

⁵ Ninh Binh

در "خط مشی زنان و محیط زیست" سازمان ملل متحد به نقش هدایت‌گر زنان در ارتقا اخلاق زیست محیطی، کاهش استفاده از منابع، استفاده مجدد برای کم کردن زباله و پرهیز از مصرف افراطی تاکید شده است. زنان نقش بسیاری در اتخاذ تصمیم جهت مصرف پایدار مواد دارند. به علاوه مشارکت، زنان در مدیریت محیطی برای حفظ محیط زیست، در سطح محلی، جایی که فعالیت‌های زیست محیطی نامتمرکز است، بسیار لازم و ضروری است. تامین آب سالم، تکنولوژی انرژی بادی، خورشیدی و دیگر منابع قابل تجدید از سوی دولت‌ها از جمله کارهایی است که در سطح ملی و محلی به عهده دولت‌مردان نهاده شده است (UN, 2006:6).

چارچوب مفهومی و نظری پژوهش

نظریه تضاد فرهنگی پیر بوردیو^۱

محرك نظریه بوردیو، علاقه‌اش به از میان برداشتن آن چیزی است که خودش آن را ضریب کاذب میان عینیت‌گرایی و ذهنیت‌گرایی و یا به تعبیر او، «ضدیت بیهوده میان فرد و جامعه» (بوردیو، ۱۹۹۰:۱۳ به نقل از ریترز) می‌انگارد. بوردیو بر رابطه دیالکتیکی میان ساختارهای عینی و پدیده‌های ذهنی تاکید می‌کند: از یک سوی، ساختارهای عینی قرار می‌گیرند که مبنای صورت‌های ذهنی و الزام‌های ساختاری را که بر کنش‌های متقابل وارد می‌شوند، تشکیل می‌دهند؛ اما از سوی دیگر، اگر کسی خواسته باشد به بررسی تلاش‌های روزانه فردی و جمعی که در جهت تغییر و یا حفظ این ساختارها عمل می‌کنند، بپردازد، باید این صورت‌های ذهنی را در نظر گیرد (بوردیو، ۱۹۸۹:۱۵ به نقل از ریترز). بوردیو برای دوری جستن از تعارض عینیت‌گرایانه و ذهنیت‌گرایانه، به "عملکرد" تاکید می‌کند که به نظر او، پیامد دیالکتیکی میان ساختار و عاملیت است. عمل‌کردها به گونه‌ای عینی تعیین نمی‌شوند ولی در ضمن، محصول اراده آزاد هم نیستند. بوردیو به خاطر علاقه‌اش به رابطه دیالکتیکی میان ساختار و شیوه ساخت واقعیت اجتماعی از سوی انسان‌ها، به جهت‌گیری نظری‌اش، عنوان «ساختارگرایی ساخت‌گرایانه»^۲، «ساخت‌گرایی ساختاری» و «ساختارگرایی تکوینی»^۳ می‌دهد. وی ساختارگرایی تکوینی‌اش را چنین تعریف می‌کند: تحلیل ساختارهای عینی که به زمینه‌های متفاوت تعلق دارند، از تحلیل تکوین ساختارهای ذهنی در قلمرو افراد زیست‌شناختی که تا اندازه‌ای محصول ترکیب ساختارهای اجتماعی‌اند، جدایی‌ناپذیر است این تحلیل از تحلیل تکوین خود این ساختارهای اجتماعی نیز جدایی‌ناپذیر است؛ فضای اجتماعی و گروه‌هایی که

¹ Pierre Bourdieu's Cultural Conflict Theory

² Constructivist structuralism

³ Genetic structuralism

آن را اشغال می‌کنند، محصول تلاش‌های تاریخی است (در این فضا، عوامل انسانی بر وفق جایگاهی که در فضای اجتماعی دارند و با ساختارهای ذهنی که به وسیله آنها این فضا را ادراک می‌کنند، مشارکت می‌کنند) (بوردیو، ۱۹۹۰: ۱۴ به نقل از ریترز).

جان کلام بوردیو در مفاهیم "ساختمان ذهنی" و "زمینه" و نیز رابطه دیالکتیکی‌شان نهفته است. در حالی که ساختمان ذهنی در اذهان کنش‌گران وجود دارد، زمینه در خارج از ذهن آنها جای دارد. ساختمان ذهنی به «ساختارهای ذهنی یا شناختی» اطلاق می‌شود که انسان‌ها از طریق آنها با جهان اجتماعی برخورد می‌کنند. انسان‌ها مجهز به یک رشته طرح‌های ملکه ذهن شده‌اند که با آنها جهان اجتماعی‌شان را ادراک، فهم، ارزیابی و ارزش‌گذاری می‌کنند. از طریق همین طرح‌های ذهنی است که آدم‌ها عمل کرده‌ایشان را تولید کرده و آنها را ادراک و ارزش‌گذاری می‌کنند. از جهت دیالکتیکی، ساختمان ذهنی «محصول ملکه ذهن شدن ساختارهای» جهان اجتماعی است (بوردیو، ۱۹۸۹: ۱۸ به نقل از ریترز).

می‌توان گفت که «ساختمان ذهنی همان ساختارهای اجتماعی تجسم یافته و ملکه ذهن شده» است (بوردیو، ۱۹۸۴: ۴۶۸ به نقل از ریترز). این ساختارها تقسیم‌بندی‌های عینی در ساختارهای طبقاتی، مانند گروه‌های سنتی، جنسیت‌ها و طبقات اجتماعی را منعکس می‌سازند. ساختمان ذهنی در نتیجه اشغال بلند مدت یک جایگاه در داخل جهان اجتماعی شکل می‌گیرد. از همین روی، ساختمان ذهنی بر وفق ماهیت جایگاه افراد در جهان اجتماعی تغییر می‌پذیرد و برای همین است که افراد گوناگون ساختمان ذهنی واحدی در جامعه ندارند. به هر روی، آنهایی که جایگاه واحدی در جهان اجتماعی دارند، از ساختمان ذهنی مشابهی نیز برخوردارند (بوردیو، ۱۹۹۰: ۱۳ به نقل از ریترز). ساختمان ذهنی موجود در هر زمانی طی فراگرد تاریخ جمعی ساخته و پرداخته می‌شود: «ساختمان ذهنی که فرآورده تاریخ است، عمل کرده‌های فردی و جمعی را بر وفق طرح‌های ایجاد شده به وسیله تاریخ، تولید می‌کند» (بوردیو، ۱۹۷۷: ۸۲ به نقل از ریترز).

ساختمان ذهنی، هم جهان اجتماعی را تولید می‌کند و هم خودش تولید شده جهان اجتماعی است. به عبارت دیگر، بوردیو ساختمان ذهنی را به صورت «دیالکتیک ملکه ذهن شدن عوامل خارجی و خارجی شدن عوامل درون ذهنی» توصیف می‌کند (بوردیو، ۱۹۷۷: ۷۲ به نقل از ریترز).

بدین‌سان، مفهوم ساختمان ذهنی به بوردیو اجازه می‌دهد تا از مخصصه‌گزینش میان ذهنیت‌گرایی و عینیت‌گرایی رها شود و «تحت عنوان فلسفه ذهن، عوامل انسانی را در نظر گیرد و تحت عنوان فلسفه ساختار، تاثیرهایی را که ساختار بر عوامل انسانی و از طریق این عوامل می‌گذارد، نشان دهد» (بوردیو و واکوان، ۱۹۹۲: ۱۲۲-۱۲۱ به نقل از ریترز) این عمل کرد است که ساختمان ذهنی و جهان اجتماعی را به هم پیوند می‌دهد. عمل کرد، از یک سو از طریق ساختمان ذهنی ساخته می‌شود، و از سوی دیگر، در نتیجه عمل کرد است که جهان اجتماعی آفریده می‌شود. بوردیو وقتی ساختمان ذهنی را به عنوان «نظام تمایلات ساختار گرفته و ساختاردهنده» ای تعریف می‌کند که «با عمل کرد ساخته می‌شود و پیوسته در جهت کارکردهای عملی است»، در واقع کارکرد میانجی‌گرانه عمل کرد را بیان می‌کند (بوردیو، ۱۹۷۷: ۷۲ به نقل از ریترز). در حالی که عمل کرد گرایش به شکل بخشیدن به ساختمان ذهنی دارد، ساختمان ذهنی نیز در جهت این عمل می‌کند که عمل کرد را ایجاد کرده و آن را وحدت بخشد.

مفهوم دیگری که مورد بحث بوردیو است، مفهوم "زمینه" است. زمینه شبکه‌ای از روابط است که میان جایگاه‌های عینی درون زمینه وجود دارد، این روابط جدا از آگاهی و اراده فردی وجود دارند. این روابط، کنش‌های بین ذهنی میان افراد نیستند، اشغال‌کنندگان جایگاه‌های این شبکه، هم می‌توانند عوامل انسانی باشند و هم نهادهای اجتماعی، بوردیو زمینه را به عنوان پهنه نبرد در نظر می‌گیرد. «زمینه، زمینه کشمکش‌ها نیز است» این ساختار زمینه است که «تمهیدهایی را تقویت و هدایت می‌کند که اشغال‌کنندگان این جایگاه‌ها به گونه‌ای فردی یا جمعی در پیش می‌گیرند تا جایگاهشان را حفظ یا بهبود بخشند و اصل قایل شدن مساعدترین سلسله مراتب برای محصولاتشان را بر دیگران تحمیل می‌کنند» (بوردیو، ۱۹۸۹: ۴۰ به نقل از ریترز) اشغال‌کنندگان درون زمینه انواع استراتژی‌ها را به کار می‌بندند. از طریق همین استراتژی‌ها است که «اشغال‌کنندگان جایگاه‌های درون زمینه، به گونه‌ای فردی یا جمعی، درصدد حفاظت و بهبود جایگاهشان برمی‌آیند و می‌کوشند تا اصل قایل شدن مساعدترین سلسله مراتب برای محصولاتشان را بر دیگران تحمیل کنند. استراتژی‌های عوامل انسانی بستگی به جایگاه‌هایشان در زمین دارد» (بوردیو و واکوان، ۱۹۹۲: ۱۰۱ به نقل از ریترز). بوردیو در یک عبارت کلی‌تر بیان می‌دارد: «میان جایگاه‌های اجتماعی و تمایلات عواملی که این جایگاه‌ها را اشغال می‌کنند، همبستگی شدیدی وجود دارد» (ریترز، ۱۳۸۰: ۷۲۸). تمایلات مردم در مادی‌ترین جنبه‌های زندگی مانند پوشاک، خوراک یا اثاث منزل از طریق ساختمان

ذهنی آنها مشخص می‌گردد و این ساختار طبقه است که شکل ساختمان ذهنی را تعیین می‌کند (Turner, 2003:497).

تاکید بوردیو بر رابطه دیالکتیکی میان ساختمان ذهنی و زمینه اشاره‌اش به مفهوم عمل‌کرد و ذکر این نکته که انسان‌ها در شبکه‌ای از روابط شبیه یک بازار رقابتی باید سرمایه‌هایی را برای تثبیت جایگاه‌شان خرج کنند، ابزار نظری لازم را جهت بررسی مشارکت زنان در حفظ محیط زیست در اختیار ما می‌گذارد. مشارکت زنان در حفظ محیط زیست می‌تواند نوعی «عمل‌کردن یا استراتژی باشد که زنان از طریق آن درصدد حفاظت و بهبود جایگاه‌شان در یک «زمینه» برمی‌آیند. از نظر بوردیو، جایگاه‌های عوامل انسانی در یک زمینه را، مقدار و اهمیت سرمایه‌ای که در اختیار این عوامل است، تعیین می‌کند و استراتژی‌های این عوامل جهت تحمیل مساعدترین سلسله مراتب برای محصولاتشان بر دیگران، «بستگی به جایگاه‌هایشان در زمینه دارد» (ریترز، ۲۰۱۳:۷۲۵).

از نظر بوردیو، جامعه‌شناسی به عنوان یک اصل، فرض می‌گیرد که در آنچه عوامل اجتماعی انجام می‌دهند، دلیل وجود دارد که باید آن را یافت؛ دلیلی که قادر به توجیه علت رفتار آنان باشد، بتواند گروهی از فعالیت‌های به ظاهر ناهماهنگ و اختیاری را به مجموعه‌ای از فعالیت‌های هماهنگ بدل کند به گونه‌ای که با اتکا به یک اصل واحد یا مجموعه هماهنگی از اصول بتواند آن فعالیت‌ها را درک کرد. به عبارت دیگر جامعه‌شناسی بر این نکته تأکید دارد که عوامل اجتماعی، "کار مفت"^۱ انجام نمی‌دهند. از سوی دیگر معنای سخن فوق این نیست که معتقد باشیم، افراد انسانی کاملاً عقلانی‌اند و برای رفتارهای خود دلیل واحد یا دلایل متعددی دارند یا عقل‌ها و دلیل‌ها، فعالیت‌های آنها را جهت می‌دهند. افراد اجتماع می‌توانند رفتارهای عقلایی داشته باشند بدون این که عقلایی باشند، آنان می‌توانند رفتارهایی داشته باشند که می‌توان برای آن، چنان که قدما می‌گفتند، با اتکا بر فرضیه عقلانیت، دلیل آورد، بدون آن که رفتارهای مذکور اصالتاً مبتنی بر دلیل بوده باشند.

"عمل بی‌پیامد" عملی است که نمی‌توان برای آن دلیل آورد و جامعه‌شناسی در مورد آن چیزی برای گفتن ندارد. به معنای دیگر، آنچه که مفت است چیزی است که تعهدی نمی‌آورد، پولی برای آن نمی‌پردازند و سودآور نیست. در اینجا بوردیو، جستجوی دلیل وجودی یک رفتار را به توضیح این رفتار از طریق تعقیب اهداف اقتصادی تعریف می‌کند (بوردیو، ۲۰۰۱:۱۳۸۱-۱۹۹).

^۱ Gratuit

در ادامه، بوردیو درصدد جایگزین نمودن واژه دغدغه با مفهومی تحت عنوان Illusio (بوردیو، ۱۳۸۱: ۲۳۰) است. او می‌گوید Illusio عبارت است از: در بازی درگیر شدن، به وسیله بازی جذب شدن، بازی را شایسته شرکت در آن یافتن، به یک بازی اجتماعی اهمیت دادن، محصول رابطه وجود شناختی میان ساختارهای فکری و ساختارهای اجتماعی است. فرد بازی‌هایی را مهم و جالب می‌داند که برایش مهم است زیرا به مغز و چشم او تحمیل شده است، به بیانی دیگر او به گونه‌ای تربیت یافته که در آن بازی‌ها حس برنده شدن می‌کند. بنابراین کنش‌گر انسانی به دنبال سرمایه‌گذاری روی دست‌آوردهایی است که بر اثر رقابت، در بعضی بازی‌ها وجود دارد و صرفاً از سوی کسانی قابل مشاهده است که با حضور در بازی و داشتن مقدمات لازم برای به رسمیت شناختن دست‌آوردهای نهفته در آن، آماده‌اند تا با یکدیگر مبارزه کنند. این دست‌آوردها برای کسانی که درگیر بازی نیستند، خالی از فایده است (همان: ۲۰۵-۲۰۱).

ساختمان ذهنی به «ساختار ذهنی یا شناختی» اطلاق می‌شود که انسان‌ها از طریق آنها با جهان اجتماعی برخورد می‌کنند. در پژوهش حاضر می‌توان «نگرش» را با ساختمان ذهنی در نظریه بوردیو معادل دانست زیرا «نگرش» در اذهان کنشگر وجود دارد و فرد از طریق آن با جهان اجتماعی برخورد می‌کند. تاکید بوردیو بر رابطه دیالکتیکی میان ساختمان ذهنی و زمینه، اشاره به مفهوم عملکرد و ذکر این نکته دارد که انسان‌ها در شبکه‌ای از روابط شبیه یک بازار رقابتی، باید سرمایه‌هایی را برای تثبیت جایگاه‌شان خرج کنند، این مفهوم ابزار نظری لازم را جهت بررسی مشارکت زنان در حفظ محیط زیست در اختیار ما می‌گذارد. مشارکت زنان در حفظ محیط زیست می‌تواند نوعی «عمل کرد» یا استراتژی باشد که جایگاه‌های عوامل انسانی در یک زمینه دربردارد. از نظر بوردیو، عوامل است که تعیین می‌کند و استراتژی‌های این عوامل جهت تحمیل مساعدترین سلسله مراتب برای محصولاتشان بر دیگران، «بستگی به جایگاه‌هایشان در زمینه دارد. در حالی که ساختمان ذهنی در اذهان کنشگران وجود دارد، زمینه در خارج از ذهن آنها جای دارد».

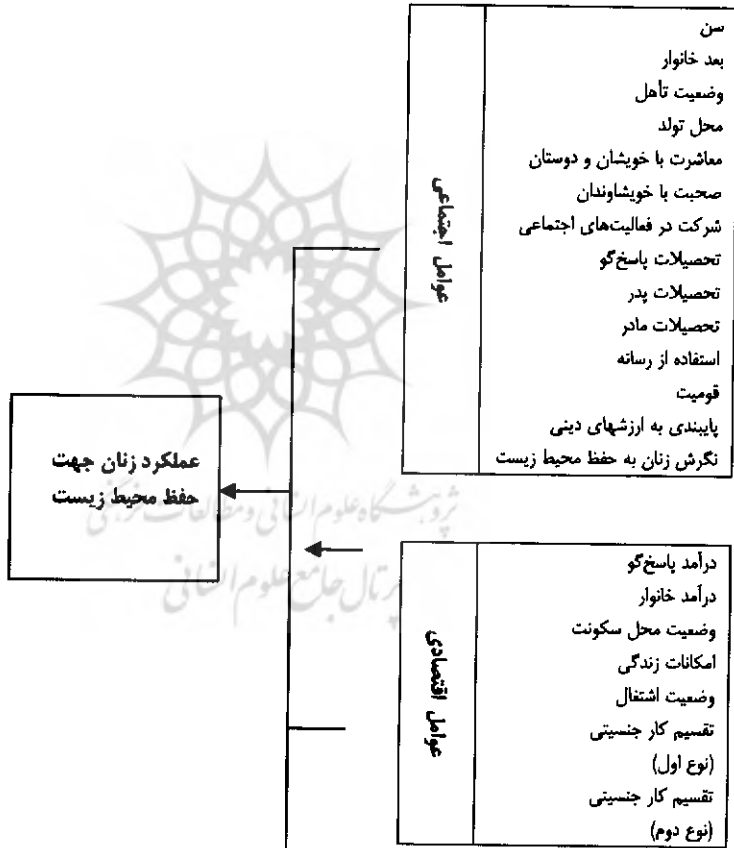
مدل پژوهش

با توجه به پژوهش‌های انجام شده و چارچوب نظری مورد استفاده، مدل پژوهشی این تحقیق بر دو دسته متغیرهای اجتماعی و اقتصادی و تأثیر آنها بر متغیر عمل کرد زنان جهت حفظ محیط زیست تأکید دارد.

نمودار ۱: مدل تجربی تحقیق

متغیرهای وابسته

متغیرهای مستقل

۳-۳ فرضیه‌های مرتبط با عملکرد زنان نسبت به حفظ محیط زیست:

- ۱- بین پاسخ‌گو و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۲- بین بعد خانوار و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۳- بین وضعیت تاهل و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۴- بین محل تولد و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۵- بین معاشرت با خویشاوندان و دوستان و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۶- بین صحبت با خویشاوندان و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۷- بین شرکت در فعالیت‌های اجتماعی و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۸- بین تحصیلات فرد و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۹- بین تحصیلات پدر و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۱۰- بین تحصیلات مادر و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۱۱- بین استفاده از رسانه‌ها جمعی و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۱۲- بین قومیت و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۱۳- بین پای‌بندی به ارزش‌های دینی و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۱۴- بین درآمد فرد و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۱۵- بین درآمد خانوار و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۱۶- بین وضعیت محل سکونت و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۱۷- بین بهره‌مندی از امکانات زندگی و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۱۸- بین وضعیت اشتغال و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۱۹- بین تقسیم کار جنسیتی نوع اول و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۲۰- بین تقسیم کار جنسیتی نوع دوم و عملکرد زنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.
- ۲۱- بین نگرش زنان نسبت به حفظ زیست و عملکرد آنان جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد.

۴- چارچوب روش پژوهش

۱-۴ روش، تکنیک، ابزار و جامعه آماری

تحقیقات به دو صورت کمی و کیفی انجام می‌شود. در تحقیقات پهنانگر و مقطعی از روش کمی بهره گرفته می‌شود و از آنجا که این مطالعه از نوع پهنانگر و مقطعی است، برای جمع‌آوری داده‌ها، از روش کمی در آن استفاده شد. روش پیمایشی (Survey) یکی از تکنیک‌های روش کمی در تحقیقات علوم اجتماعی است که مانند هر تکنیک دیگر مدافعان و مخالفانی دارد. (دواس، ۱۳۸۱:۱۳). ابزار مورد استفاده در این مطالعه، پرسش‌نامه است که پایایی کلی طیف نگرش به وسیله آلفای کرونباخ ۲ سنجیده شده و مقدار آلفای کرونباخ^۱ گویه‌ها ۰/۷۳ به دست آمد.

در این مطالعه جمعیت آماری، جمعیت زنان ۶۴-۱۰ سال است که در سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ هجری شمسی تعداد آنها ۲۱۰۲ نفر و طبق آمار مرکز بهداشت آن منطقه، کل جمعیت زنان ۳۰۷۵ نفر و جمعیت زنان ۶۴-۱۰ ساله ۲۴۸۲ نفر می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۵). در نتیجه، با استفاده از جدول لین، ۳۴۱ نفر به عنوان جمعیت نمونه انتخاب شد و برای اطمینان بیشتر تعداد ۳۷۰ پرسش‌نامه توزیع گردید که در نهایت تعداد ۳۵۰ پرسش‌نامه دریافت شد و همین تعداد با استفاده از نرم‌افزار spss کدگذاری و وارد کامپیوتر گردید. واحد نمونه‌گیری در این تحقیق خانوار است و واحد تحلیل، زن در آن خانوار است. به این دلیل که نمونه‌گیری تصادفی ساده برای جمعیت‌های متمرکز مناسب است؛ از این شیوه نمونه‌گیری بهره گرفته شده است.

کار آمار استنباطی نشان دادن این نکته است که آیا الگوهای توصیف شده در نمونه، در مورد جمعیتی که نمونه از آن انتخاب شده کاربردی دارد یا نه. آمار استنباطی ما را قادر به استنباط ویژگی‌های نمونه می‌کند (دواس، ۱۳۸۱:۱۳۸).

۲-۴ تکنیک‌های آماری

۱-۲-۴-آزمون مقایسه میانگین‌ها

خانواده‌ای از تکنیک‌ها وجود دارند که به دنبال بررسی این مساله هستند که آیا تفاوت معنادار آماری بین تعدادی از گروه‌ها با توجه به متغیر وابسته وجود دارد یا نه؟ در مطالعه حاضر، صرفاً از آزمون تی (متغیر مستقل اسمی یا ترتیبی دو طبقه‌ای) و آزمون تحلیل یک‌طرفه واریانس (متغیر طبقه‌ای مستقل با ۳ گروه یا بیشتر و یک متغیر فاصله‌ای نسبی) استفاده شده است.

^۱ Cronbach's coefficient Alpha

۲-۲-۴ همبستگی پیرسون

ضریب همبستگی (r) شاخصی است که به منظور تعیین نوع همبستگی و میزان و درجه‌ی رابطه‌ی بین صفات به کار برده می‌شود و مقدار آن بین ۱- و ۱+ نوسان می‌کند. (منصوف‌فر، ۱۳۷۶: ۸۰).

۲-۲-۳ رگرسیون

تحلیل رگرسیون نشان‌دهنده مقدار تفاوت احتمالی است. با تحلیل رگرسیون می‌توان با اطلاع از نمره متغیر مستقل افراد نمره متغیر وابسته آن را پیش‌بینی کرد. هم‌چنین می‌توان مقدار تاثیر هر واحد تغییر در متغیر مستقل را بر متغیر وابسته تعیین کرد. تحلیل رگرسیون رابطه تنگاتنگی با ضریب همبستگی پیرسون و نمودار پراکندگی دارد (دواس، ۱۳۸۱: ۱۸۰).

۲-۲-۴ رگرسیون چند متغیره

اساس کار رگرسیون چند متغیره بر ضریب همبستگی جزئی و ضریب رگرسیون جزئی است. برای پیش‌بینی متغیر وابسته با استفاده از متغیرهای مستقل، با حد خطای قابل قبول، از رگرسیون‌های چند متغیره استفاده می‌شود. این آماره مشارکت چند متغیر را در توضیح تغییر یک متغیر دیگر (متغیر وابسته) تحلیل می‌کند. (منصوف‌فر، ۱۳۷۴: ۷۸).

۵- یافته‌های تحقیق

۵-۱- رگرسیون دو متغیره (آزمون فرضیه‌ها)

در رابطه با تحلیل‌های استنباطی، ابتدا رگرسیون دو متغیره بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته (عمل‌کرد جهت حفظ محیط زیست) عرضه شده است. با توجه به آمار جدول شماره ۱، نتیجه آزمون برخی از فرضیه‌ها به شکل زیر است.

جدول شماره ۱: رگرسیون دو متغیره بین متغیرهای مستقل و متغیر عملکرد جهت حفظ محیط زیست

F	Sig	T	Beta	B	اشتباه استاندارد	R2ad	R2	R	
۰/۰۰۶	۰/۹۲۸	-۰/۰۷۸	-۰/۰۰۴	-۰/۰۰۲	۵/۶۵	-۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۴	سن
۱/۷۶۲	۰/۱۸۵	۱/۳۲۸	۰/۰۷۱	۰/۲۱۷	۵/۶۲	-۰/۰۰۲	۰/۰۰۵	۰/۰۷۱	بعد خانوار
۶/۶۵۸	۰/۰۱	-۲/۵۸	-۰/۱۳۷	-۰/۳۱۶	۵/۵۹	-۰/۰۱۶	۰/۰۱۹	-۰/۱۳۷	معاشرت
۱۱/۹۹۸	۰/۰۰۱	۳/۴۴۲	۰/۱۸۳	۱/۳۷۶	۵/۵۵	-۰/۰۳۱	۰/۰۳۳	۰/۱۸۳	فعالیت اجتماعی
۲/۲۶۲	۰/۱۳۳	۱/۵۰۴	۰/۰۸	۰/۱۱۱	۵/۶۲	-۰/۰۰۴	۰/۰۰۶	۰/۰۸	تحصیلات پاسخگو
۱۱/۸۴۹	۰/۰۰	۳/۴۴۲	-۰/۱۹۸۱	۰/۳۶۰	۵/۵۵	-۰/۰۰۳	۰/۰۳۳	-۰/۱۸۱	تحصیلات پدر
۷/۱۹۸	۰/۰۰۵	۲/۸۱	۰/۱۴۹	-۰/۳۵۸	۵/۵۹	-۰/۰۱۹	۰/۰۲۲	-۰/۱۳۹	تحصیلات مادر
۲۳/۰۶۳	۰/۰۰۰	۴/۸۰۲	-۰/۳۳۹	-۰/۲۳۶	۵/۳۷	-۰/۵۵۹	۰/۰۶۲	۰/۳۳۹	رسانه
۱۳/۸۲۴	۰/۰۰۰	۳/۷۱۸	-۰/۱۹۵	۰/۷۳۹	۵/۵۴	-۰/۰۳۵	۰/۰۳۸	۰/۱۹۵	پایبندی به دین
۱/۶۵۷	۰/۱۹۹	۱/۲۸۷	-۰/۰۶۹	-۰/۵۱۲	۵/۶۲	-۰/۰۰۲	۰/۰۰۵	-۰/۰۶۹	درآمد پاسخگو
۱۳/۷۱۴	۰/۰۰۰	۳/۷۰۳	-۰/۱۹۹	۱/۰۰۶	۵/۴۴	-۰/۰۳۷	۰/۰۰۴	۰/۱۹۹	درآمد خانوار
۱۱/۸۱	۰/۰۰۱	۲/۳۲۸	۱۸۱۰	-۰/۵۸۲	۵/۵۵	-۰/۰۰۳	۰/۰۳۳	۰/۱۸۱	امکانات زندگی
۳/۳۳	۰/۰۶۵	۱/۸۵۱	۰/۰۹۹	۱/۱۱۴	۵/۶۲	۰/۰۰۷	۰/۰۰۱	۰/۰۹۹	تقسیم کار جنسیتی اول
۰/۸۶۴	۰/۳۵۲	-۰/۹۲	-۰/۰۵	-۰/۱۸۳	۵/۶۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۲	۰/۰۵	تقسیم کار جنسیتی دوم
۱۹/۳۱۸	۰/۰۰۰	۴/۳۹۵	-۰/۲۲۹	-۰/۱۲۶	۵/۵	-۰/۰۵۰	۰/۰۵۳	-۰/۲۲۹	نگرش

فرضیه شماره ۱: بین سن و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. چون هر دو متغیر فاصله‌ای هستند، از روش آماری رگرسیون ساده استفاده می‌شود. نتایج موجود بیان می‌کند که مقدار همبستگی پیرسون ۰/۰۰۴ است و بدین معنا است که متغیر سن حدود ۰/۴ درصد با متغیر عملکرد همبستگی دارد. Beta عددی منفی است به این معنا که به ازاء هر واحد افزایش در متغیر مستقل به میزان ۰/۰۰۴- از متغیر وابسته کاسته می‌شود. با توجه به این که مقدار T عدد ۰/۰۷۸- است و سطح معناداری آن عدد ۰/۹۲۸ است؛ پس رابطه معنادار نیست و فرض H_0 (عدم وجود رابطه) تأیید و فرض H_1 (وجود رابطه) رد می‌شود. بنابراین فرضیه ۱ تأیید نمی‌شود.

فرضیه شماره ۲: بین بعد خانوار و عملکرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. نتایج موجود نشان‌دهنده آن است که مقدار همبستگی پیرسون ۰/۰۷۱ است که به این معنی است که متغیر بعد خانوار حدود ۷/۱ درصد با عمل کرد همبستگی دارد. مقدار T عدد ۱/۳۲۸ و سطح معناداری آن عدد ۰/۱۸۵ است؛ به این معنا که رابطه بین این دو متغیر برقرار نیست و فرض H_0 تأیید و فرض H_1 رد می‌شود. در نتیجه فرضیه شماره ۲ تأیید نمی‌شود این در صورتی است

که جمعیت از جمله فاکتورهای موثر در تخریب محیط زیست است که در مطالعات پیشین به آن بسیار توجه شده بود. اما در این پژوهش این رابطه تایید نشده است.

فرضیه شماره ۵: بین معاشرت با خویشان و دوستان و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. بر اساس نتایج موجود مقدار همبستگی پیرسون $0/137$ است که نشان دهنده $13/7$ درصد همبستگی بین متغیر مستقل و وابسته است. با توجه به مقدار $T (-2/58)$ و سطح معناداری $(0/01)$ ، نتیجه گرفته می شود که رابطه در سطح 95 درصد اطمینان معنادار است؛ بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تایید می گردد. در نتیجه فرضیه شماره ۵ تایید می شود.

فرضیه شماره ۷: بین فعالیت اجتماعی و عملکرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. بر اساس نتایج موجود، مقدار همبستگی پیرسون $0/183$ است و این بدان معنا است که متغیر فعالیت اجتماعی حدود $18/3$ درصد همبستگی را با عمل کرد نشان می دهد. با توجه به مقدار $T (3/464)$ و سطح معناداری $(0/001)$ می توان نتیجه گرفت که رابطه در سطح 99 درصد اطمینان برقرار است. بنابراین فرض H_0 (عدم وجود رابطه) رد و فرض H_1 (وجود رابطه) تایید می گردد. در نتیجه فرضیه شماره ۷ تایید می گردد.

فرضیه شماره ۸: بین تحصیلات پاسخ گو و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. بر اساس نتایج موجود مقدار همبستگی پیرسون $0/08$ است و بدین معنی است که متغیر تحصیلات پاسخ گو حدود 8 درصد همبستگی با عمل کرد را نشان می دهد. مقدار T عدد $1/504$ و سطح معناداری آن عدد $0/133$ را نشان می دهد که حکایت از معنادار نبودن رابطه است. بنابراین فرض H_0 تایید و فرض H_1 رد می شود. در نتیجه فرضیه شماره ۸ تایید نمی شود.

فرضیه شماره ۹: بین تحصیلات پدر و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده، نشان می دهد که مقدار همبستگی پیرسون $0/181$ است به این معنی است که تحصیلات پدر حدود $18/1$ درصد همبستگی با عمل کرد را نشان می دهد. مقدار T و سطح معناداری به ترتیب اعداد $3/442$ و $0/001$ را نشان داده اند که بیانگر وجود رابطه در سطح اطمینان 99 درصد است؛ بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تایید می شود. به طور کلی می توان نتیجه گرفت که فرضیه ۹ تایید می شود.

فرضیه شماره ۱۰: بین تحصیلات مادر و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده حکایت از آن دارد که مقدار همبستگی پیرسون $0/149$ است و بدین معنی است که متغیر تحصیلات مادر حدود $14/9$ درصد همبستگی با عمل کرد را نشان می دهد. با توجه به مقدار T و سطح معناداری آن که به ترتیب عددهای $2/81$ و $0/005$ را نشان داده است

باید نتیجه گرفت که رابطه معنادار در سطح ۹۹ درصد اطمینان برقرار است. بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تأیید می‌شود. در نتیجه فرضیه ۱۰ تأیید می‌گردد.

فرضیه شماره ۱۱: بین استفاده از رسانه و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. بر اساس نتایج موجود، مقدار همبستگی پیرسون عدد ۰/۲۴۹ است و بدین معنی است که متغیر رسانه حدود ۲۴/۹ درصد همبستگی با عمل کرد را نشان می‌دهد. با توجه به مقدار T و سطح معناداری آن که به ترتیب اعداد ۴/۸۰۲ و ۰/۰۰۰ را نشان داده‌اند؛ می‌توان نتیجه گرفت که رابطه معنادار در سطح ۹۹ درصد اطمینان برقرار است؛ بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تأیید می‌شود؛ در نتیجه فرضیه شماره ۱۱ تأیید می‌شود.

فرضیه شماره ۱۲: بین پایبندی به دین و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. بر اساس نتایج موجود، مقدار همبستگی پیرسون، ۰/۱۹۵ است و بدین معنی است که متغیر پایبندی به دین حدود ۱۹/۵ درصد همبستگی را با عمل کرد نشان می‌دهد. با توجه به مقدار T و سطح معناداری آن که به ترتیب اعداد ۳/۷۱۸ و ۰/۰۰۰ را نشان داده‌اند؛ می‌توان گفت که رابطه معنادار در سطح ۹۹ درصد اطمینان بین این دو متغیر برقرار است؛ بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تأیید می‌شود. در نتیجه فرضیه ۱۲ تأیید می‌شود.

فرضیه شماره ۱۴: بین درآمد پاسخ‌گو و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده، مقدار همبستگی پیرسون ۰/۰۶۹ است و بدین معنا است که متغیر درآمد پاسخ‌گو حدود ۶/۹ درصد همبستگی با عمل کرد را نشان می‌دهد. مقدار T و سطح معناداری آن نشان می‌دهد که رابطه در سطح ۹۵ درصد اطمینان معنادار نیست. بنابراین فرض H_0 تأیید و فرض H_1 رد می‌شود. در نتیجه فرض ۱۴ تأیید نمی‌شود.

فرضیه شماره ۱۵: بین درآمد خانوار و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که مقدار همبستگی پیرسون ۰/۱۹۹ است و بدین معنی است که درآمد خانوار حدود ۱۹/۹ درصد همبستگی با عمل کرد را نشان می‌دهد. مقدار T و سطح معناداری آن که به ترتیب اعداد ۳/۷۰۳ و ۰/۰۰۰ را نشان می‌دهد بیانگر آن است که بین این دو متغیر رابطه معنادار در سطح اطمینان ۹۹ درصد برقرار است؛ بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تأیید می‌شود. در نتیجه فرضیه ۱۵ تأیید می‌شود.

فرضیه شماره ۱۷: بین امکانات زندگی و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. نتایج جدول نشان داده است که مقدار همبستگی پیرسون، ۰/۱۸۱ است و ضریب تعیین ۰/۰۳۳ است. به این معنی که متغیر امکانات حدود ۱۸/۱- درصد با عملکرد همبستگی دارد. با

توجه به مقدار T (۳/۴۳۸) و سطح معناداری آن (۰/۰۰۱) رابطه معنادار است؛ پس فرض H_0 مبنی بر عدم وجود رابطه رد شده و فرض H_1 تایید می‌گردد. بنابراین فرضیه ۱۷ تایید می‌شود. فرضیه شماره ۱۹: بین تقسیم کار جنسیتی نوع اول و عملکرد حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. تقسیم کار جنسیتی نوع اول (مسئولیت پدر در خرید وسایل با دوام منزل) متغیری فاصله‌ای است که جهت بررسی و سنجش رابطه این متغیر و "عمل کرد" جهت حفظ محیط زیست از رگرسیون ساده استفاده شده است. نتایج به دست آمده حکایت از آن دارد که مقدار بستگی پیرسون ۰/۰۹۹ است و بدین معنی است که متغیر فوق حدود ۹/۹ درصد همبستگی با عمل کرد نشان می‌دهد. مقدار T و سطح معناداری آن به ترتیب اعداد ۱/۸۵۱ و ۰/۰۶۵ را نشان می‌دهد. به این معنا که رابطه معنادار در سطح ۹۹ درصد اطمینان برقرار نیست. بنابراین فرض H_0 تایید و فرض H_1 رد می‌شود. در نتیجه فرضیه ۱۹ تایید نمی‌گردد.

فرضیه شماره ۲۰: بین تقسیم کار جنسیتی نوع دوم و عمل کرد جهت محیط زیست رابطه وجود دارد. تقسیم کار جنسیتی نوع دوم (مسئولیت مادر در خرید وسایل منزل از جمله وسایل کم دوام، خوراک، پوشاک، مواد بهداشتی و شوینده‌ها) در این فرضیه، متغیر مستقل است. این متغیر، فاصله‌ای است و برای بررسی و سنجش رابطه این متغیر و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست از رگرسیون ساده استفاده شده است. نتایج به دست آمده حکایت از آن دارد که مقدار همبستگی پیرسون ۰/۰۵ است. بدین معنی که متغیر فوق حدود ۵ درصد همبستگی با عمل کرد را نشان می‌دهد. با توجه به مقدار T و سطح معناداری آن که به ترتیب اعداد ۰/۹۳- و ۰/۳۵۳ را نشان داده است، باید نتیجه گرفت که رابطه معنادار در سطح ۹۵ یا ۹۹ درصد اطمینان برقرار نیست. بنابراین فرض H_0 تایید و فرض H_1 رد می‌شود. در نتیجه فرضیه ۲۰ تایید نمی‌گردد.

فرضیه شماره ۲۱: بین نگرش به حفظ محیط زیست و عمل کرد جهت محیط زیست رابطه وجود دارد. متغیر نگرش به حفظ محیط زیست یک متغیر فاصله‌ای است که برای سنجش رابطه آن با متغیر عمل کرد از رگرسیون ساده استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که مقدار همبستگی پیرسون ۰/۲۲۹ است و بدین معنی است که متغیر فوق حدود ۲۲/۹ درصد همبستگی با عمل کرد را نشان می‌دهد. با توجه به مقدار T و سطح معناداری آن که به ترتیب اعداد ۴/۳۹۵ و ۰/۰۰۰ را نشان داده است، باید نتیجه گرفت که رابطه معنادار در سطح ۹۹ درصد اطمینان برقرار است. بنابراین فرض H_0 رد و فرض H_1 تایید می‌شود. در نتیجه فرضیه ۲۱ تایید می‌گردد.

۲-۵ آزمون تفاوت میانگین‌ها

فرضیه شماره ۳: بین وضعیت تاهل و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. برای سنجش رابطه یک متغیر دو شقی مستقل و یک متغیر فاصله‌ای وابسته از آزمون تی استفاده می‌شود. همان‌طور که جدول ۲ نشان می‌دهد متغیر مستقل دو شق دارد که میانگین نمره افراد مجرد ۲۷/۴۱ و میانگین نمره افراد متأهل ۲۷/۶۷ است. با توجه به مقدار T و سطح معناداری آن که به ترتیب اعداد ۰/۲۵۴- و ۰/۷۹۹ است، بنابراین فرض H_0 مبنی بر عدم وجود تفاوت معنادار، تایید و فرض H_1 مبنی بر وجود تفاوت معنادار، رد می‌گردد. در نتیجه فرضیه فوق در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید نمی‌شود.

جدول شماره ۲: تحلیل واریانس وضعیت تاهل و عملکرد جهت حفظ محیط زیست

Sig	T	اشتباه استاندارد	انحراف معیار	میانگین	فراوانی	وضعیت تاهل
۰/۸۹۹	-۰/۲۴۵	۰/۷	۴/۰۸	۲۷/۴۱	۳۴	مجرد
		۰/۳۳	۵/۷۹	۲۷/۶۷	۲۱۶	متاهل

فرضیه شماره ۴: بین محل تولد پاسخ‌گو و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. همان‌گونه که جدول ۳ نشان می‌دهد متغیر مستقل دو شق دارد که میانگین نمره افرادی که محل تولد آنها شهر بوده، عدد ۲۷/۹۶ و میانگین نمره افرادی که محل تولد آنها روستا و عشایر بوده است، عدد ۲۷/۴۳ را نشان می‌دهد. با توجه به مقدار T و سطح معناداری آن که به ترتیب اعداد ۰/۸۶۱ و ۰/۳۹ را نشان می‌دهد، فرض H_0 مبنی بر عدم وجود تفاوت معنادار، تایید و فرض H_1 مبنی بر وجود تفاوت معنادار، رد می‌گردد. در نتیجه فرضیه فوق در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید نمی‌شود.

Sig	T	اشتباه استاندارد	انحراف معیار	میانگین	فراوانی	محل تولد
۰/۳۹۰	۰/۸۶۱	۰/۴۶	۵/۵۰	۲۷/۹۶	۱۳۳	شهر
		۰/۳۹	۵/۷۲	۲۷/۴۳	۲۰۷	روستا و عشایر

فرضیه شماره ۱۲: بین قومیت و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. همان‌گونه که جدول ۴ نشان می‌دهد متغیر مستقل دو شق دارد که میانگین نمره افرادی که قومیت فارس دارند، ۲۷/۷۹ و میانگین نمره افرادی که قومیت غیرفارس دارند ۲۴/۴۷ است. با توجه به مقدار T و سطح معناداری آن که به ترتیب اعداد ۲/۲۴۴ و ۰/۰۲۵ را نشان می‌دهد، فرض H_0 مبنی بر عدم وجود تفاوت معنادار، رد و فرض H_1 مبنی بر وجود تفاوت معنادار، تایید می‌گردد. در نتیجه فرضیه فوق در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید می‌شود.

جدول شماره ۴: تحلیل واریانس قومیت و عملکرد جهت حفظ محیط زیست

قومیت	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	اشتباه استاندارد	T	Sig
فارسی	۳۳۵	۳۷/۷۹	۵/۵۲	۰/۳	۲/۲۴۴	۰/۰۲۵
غیر فارسی	۱۵	۲۴/۴۷	۷/۴۸	۱/۹۳		

فرضیه شماره ۱۶: بین وضعیت محل سکونت و عملکرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. همان گونه که جدول ۵ نشان می‌دهد متغیر مستقل دو شق دارد که میانگین نمره افرادی که منزل شخصی (ماکی) دارند، عدد ۲۷/۷۴ و میانگین نمره افرادی که منزل شخصی (ملکی) ندارند، ۲۷/۰۲ است. مقدار T و سطح معناداری آن که اعداد ۰/۸۰۵ و ۰/۴۲۲ را نشان می‌دهد؛ فرض H_0 مبنی بر عدم وجود تفاوت معنادار، تایید و فرض H_1 مبنی بر وجود تفاوت معنادار، رد می‌گردد. در نتیجه فرضیه فوق در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید نمی‌شود.

جدول شماره ۵: تحلیل واریانس وضعیت محل سکونت و عملکرد جهت حفظ محیط زیست

سکونت	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	اشتباه استاندارد	T	Sig
ملکی	۳۰۴	۳۷/۷۴	۵/۵۸	۰/۳۲	۰/۸۰۵	۰/۲۲۲
غیر ملکی	۴۶	۲۷/۰۲	۶/۰۸	۰/۹		

فرضیه شماره ۱۸: بین اشتغال پاسخ‌گو و عملکرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. همان‌طور که جدول ۶ نشان می‌دهد متغیر مستقل دو شق دارد که میانگین نمره افراد شاغل ۲۸/۸۶ و میانگین نمره افراد غیرشاغل ۲۷/۶۲ است. در نتیجه با توجه به مقدار T و سطح معناداری که به ترتیب اعداد ۰/۵۳۷ و ۰/۵۶۷ را نشان می‌دهد، فرضیه فوق مورد تایید قرار نمی‌گیرد.

جدول شماره ۶: تحلیل واریانس اشتغال پاسخگو و عملکرد جهت حفظ محیط زیست

اشتغال	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	اشتباه استاندارد	T	Sig
شاغل	۷	۲۸/۸۶	۷/۶۲	۲/۸۸	۰/۵۳۷	۰/۵۶۷
غیر شاغل	۳۳۲	۲۷/۶۲	۵/۶۰	۰/۳۰۲		

فرضیه شماره ۶: بین صحبت با خویشان و عمل‌کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه وجود دارد. همان‌طور که جدول ۷ نشان می‌دهد متغیر مستقل سه شق دارد که میانگین نمره افرادی که در مورد حفظ محیط زیست، با خویشان خود کم صحبت می‌کنند، ۲۵/۲۸ و میانگین نمره افرادی که در مورد حفظ محیط زیست، با خویشان خود تا حدودی صحبت می‌کنند، ۲۷/۲۷ و میانگین نمره افرادی که در مورد حفظ محیط زیست با خویشان خود زیاد صحبت می‌کنند، ۲۸/۹۷ است. در نتیجه با توجه به مقدار F و سطح معناداری آن که به ترتیب اعداد ۱۰/۳۸ و ۰/۰۰۰ را نشان می‌دهند، فرضیه فوق در سطح ۹۹ درصد اطمینان مورد تایید قرار می‌گیرد.

جدول شماره ۷: تحلیل واریانس صحبت با خویشان و عملکرد جهت حفظ محیط زیست

Sig F	مقدار F	انحراف معیار	میانگین	فراوانی	صحبت	
.۰۰۰۰	۱۰/۳۸۴	۰/۶۹۱	۵/۴۵	۲۵/۲۸	۶۱	کم
		۰/۴۹۷	۵/۶۹	۲۷/۲۷	۱۳۱	تا حدودی
		۰/۴۳۳	۵/۳۷	۲۸/۹۷	۱۵۲	زیاد

۳-۵ رگرسیون چند متغیره

همان طور که در جدول ۸ ملاحظه می‌گردد، از بین متغیرهایی که به روش گام به گام وارد معادله شده‌اند، در نهایت هفت متغیر در معادله باقی مانده‌اند و بقیه متغیرها از معادله خارج شده‌اند (جدول ۱۰). مقادیر R^2 برای متغیرهای مراحل یک تا هفت عبارتند از ۰/۰۸۲، ۰/۰۸۸، ۰/۱۰۸، ۰/۱۳۱، ۰/۱۴۵، ۰/۱۵۲، ۰/۱۶۵. این مقادیر نشان می‌دهد که با ورود هر متغیر به معادله رگرسیون در هر کدام از مراحل چند درصد از تغییرات متغیر وابسته تبیین شده است. مقادیر R^0 اضافه شده در هر مرحله از مرحله دوم تا هفتم عبارتند از ۰/۰۵۲، ۰/۰۷۷، ۰/۱۰۰، ۰/۱۲۰، ۰/۱۳۲، ۰/۱۳۹، ۰/۱۵۰. این مقادیر نشان می‌دهند که با ورود هر یک از متغیرها در هر یک از مراحل هفتگانه این معادله، چه مقدار به میزان R^2 اضافه شده است.

با توجه به مقادیر Beta در جدول ۹، مشخص می‌شود که در مراحل اول تا هفتم متغیرهای رسانه، پایبندی به دین، نگرش به حفظ محیط زیست، درآمد خانوار، صحبت با خویشان، فعالیت اجتماعی و سن دارای رابطه مستقیم و مثبت با متغیر وابسته هستند. مقادیر T و سطوح معناداری معادله چند متغیره و هم‌چنین مقدار $F = ۹/۹۲۸$ و سطح معناداری آن $Sig = ۰/۰۰۰$ نشان می‌دهد که هر هفت متغیر فوق با فاصله اطمینان $P < ۰/۰۱$ در سطح ۹۹ درصد معنادار می‌باشند.

جدول شماره ۸: عناصر اصلی تحلیل چندمتغیره به روش گام به گام از مرحله اول تا پنجم

برای پیش‌بینی متغیر وابسته عمل کرد جهت حفظ محیط زیست

مرحله	متغیر وارد شده	R	R2	مقدار افزوده R2	اشتباه استاندارد
۱	رسانه	۰/۲۳۵	۰/۰۵۵	۰/۰۵۲	۵/۳۹۵
۲	پایبندی به دین	۰/۲۸۷	۰/۰۸۲	۰/۰۷۷	۵/۳۳۴
۳	نگرش به حفظ محیط زیست	۰/۳۲۸	۰/۱۰۸	۰/۱۰۰	۵/۲۶
۴	درآمد خانوار	۰/۳۲۶	۰/۱۳۱	۰/۱۲۰	۵/۲۷۰
۵	صحبت با خویشان	۰/۳۸۱	۰/۱۴۵	۰/۱۳۲	۵/۱۶
۶	فعالیت اجتماعی	۰/۳۸۹	۰/۱۵۲	۰/۱۳۹	۵/۱۴
۷	سن	۰/۴۰۶	۰/۱۶۵	۰/۱۵۰	۵/۱۱

جدول شماره ۹: عناصر متغیرهای درون معادله برای پیش‌بینی

متغیر وابسته عمل‌کرد جهت حفظ محیط زیست

متغیر	B	Beta	T	Sig
رسانه	۰/۲۱۶	۰/۲۳۵	۴/۳۹۳	۰/۰۰۰
پابندی به دین	۰/۶۲۶	۰/۱۶۸	۳/۱۳۶	۰/۰۰۲
نگرش به حفظ محیط زیست	۰/۰۹۲	۰/۱۶۵	۳/۰۴۹	۰/۰۰۲
درآمد خانوار	۷/۹۶۲	۰/۱۷۵	۲/۹۵۸	۰/۰۰۳
صحبت با خویشان	۱/۴۱۲	۰/۱۲۷	-۰/۳۵۲	۰/۰۱۹
فعالیت اجتماعی	۰/۸۵۹	۰/۱۱۷	۲/۲۳۳	۰/۰۲۶
سن	۰/۰۷۱	۰/۱۲۷	۲/۲۷۸	۰/۰۲۳

$R^2_{adj}=0.150$

$F=9.928$

$Sig=0.000R=0.406$

$R^2=0.165$

جدول شماره ۱۰: متغیرهای خارج شده از معادله توضیح واریانس عمل‌کرد

جهت حفظ محیط زیست

نام متغیرها	همبستگی جزئی	مقدار T	Sig
تعداد افراد خانوار	۰/۰۷۸	۱/۴۰۶	۰/۱۶۱
وضعیت تاهل (متاهل)	۰/۰۲۰	۰/۳۶۷	۰/۷۱۴
محل تولد (روستا و عشایر)	۰/۰۲۱	۰/۳۸۰	۰/۷۰۴
معاشرت (رفت و آمد)	-۰/۰۸۴	-۱/۵۲۵	۰/۱۲۸
تحصیلات پاسخ‌گو	۰/۰۴۵	۰/۸۱۱	۰/۴۱۸
قومیت (فارس)	۰/۰۷۶	۱/۳۷۸	۰/۱۶۹
درآمد پاسخ‌گو	۰/۰۲۹	۰/۵۲۳	۰/۶۰۱
محل سکونت (ملکی)	۰/۰۳۱	۰/۵۵۸	۰/۵۷۷
امکانات	۰/۰۴۲	۰/۷۵۲	۰/۴۵۳
وضعیت اشتغال (غیر شاغل)	-۰/۰۱۱	-۰/۱۹۰	۰/۸۳۹
تقسیم کار جنسیتی نوع اول	۰/۰۹۱	۱/۶۴۹	۰/۱۰۲
تقسیم کار جنسیتی نوع دوم	-۰/۰۰۳	۰/۰۳۵	۰/۹۶۴

بحث و نتیجه‌گیری

در قسمت آزمون فرضیه‌ها، از تعداد ۲۱ فرضیه که رابطه بین متغیرهای مستقل و متغیر عملکرد جهت حفظ محیط زیست را می‌سنجد، تعداد ۱۱ فرضیه اثبات شده است. متغیرهای معاشرت با خویشان (رفت و آمد)، فعالیت اجتماعی، تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، استفاده از رسانه، قومیت، پای‌بندی به دین، درآمد خانوار و امکانات زندگی، صحبت با خویشان در مورد

محیط زیست و نگرش به حفظ محیط زیست با متغیر عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه معنادار هستند.

در بخش آزمون فرضیات پژوهش مشاهده می شود متغیر مستقل سن و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه معنادار نیستند. هرچه سن افراد افزایش می یابد، بیشتر تمایل پیدا می کنند که تلاش در جهت حفظ محیط زیست را وظیفه ارگان های ذیربط و سازمان های دولتی دانسته و خود، از زیر بار مسئولیت شانه خالی کنند. بعد خانوار و عملکرد رابطه معنادار ندارند. برخلاف آنچه تصور می شد که، افزایش بعد خانوار به منابع فشار می آورد، اما در این پژوهش این موضوع اثبات نمی شود. وضعیت تاهل و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه معنادار نیستند. به همین دلیل مجرد یا تاهل افراد در عمل کرد افراد در جهت حفظ یا تخریب محیط زیست تاثیرگذار نیست.

محل تولد و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه معنادار نیست. به دنیا آمدن فرد در یک منطقه روستایی و عشایری در عمل کرد آنها تاثیر ندارد. معاشرت و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه معنادار مستقیم و ضعیف هستند؛ به این دلیل که مشاهده رفتار و عمل کرد اطرافیان در حفظ محیط زیست بر رفتار تاثیرگذار است و موجب بروز رفتارهایی می شود که حفظ محیط زیست را در پی دارد. صحبت با خویشان و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه مستقیم و قوی هستند؛ زیرا گفتگو در مورد مشکلات زیست محیطی موجود در منطقه مورد بررسی و آگاهی از این مسایل بر رفتار افراد تاثیر دارد و آن را در جهت عدم تخریب سوق می دهد.

فعالیت اجتماعی و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه مستقیم و قوی است و شرکت افراد در فعالیتهای اجتماعی موجب می شود، اطلاعات زیست محیطی آنها افزایش یافته و اثرات فعالیتهای اجتماعی خود را زمانی که مشکلاتی حل می شود و با کیفیت زندگی ارتقا می یابد، مشاهده نموده و دامنه این فعالیتها را افزایش دهند. تحصیلات پاسخگو و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه معنادار ندارد. تحصیلات پدر و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه معنادار دارد، تحصیلات پدر در شیوه تربیتی فرزندان موثر است. فرزندان که پدران تحصیل کرده دارند، امکان ادامه تحصیل برایشان فراهم است؛ به همین دلیل تحصیلات عالی برایشان نوعی ذهنیت و نگرش در جهت حفظ محیط زیست در اثر افزایش آگاهی های زیست محیطی فراهم می آورد. همین ذهنیت و نگرش است که در عمل خود را نشان داده و افراد به اعمالی دست می زنند که نتیجه آن عدم تخریب منابع زیست محیطی است.

تحصیلات مادر و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه معنادار ندارد. پایین بودن سطح تحصیلات مادر از سطح تحصیلات پدر در جامعه مورد مطالعه، موجب شده است که تحصیلات مادر در سمت و سو دادن به اعمال و رفتار کودکان تاثیر کمتری نسبت به تحصیلات پدر داشته باشد. متغیر استفاده از رسانه و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه معنادار است. هنگامی که تاثیر رسانه در جامعه زیاد باشد، آنچه رسانهها ترویج می کنند، در افکار شنوندگان تاثیر خاص خواهد داشت که در نتیجه آن، اعمال و رفتار خاصی را موجب می شود؛ این نشانه خوبی است که برنامه سازان از این دریچه وارد شده و افراد را با نمایش فیلم های مرتبط با حفظ محیط زیست با خود همراه نمایند. تایید شدن این فرضیه نیز نمایانگر این است که جامعه مورد مطالعه همگام با مکانیزه شدن کشاورزی و رو آوردن به نصعت و مشاغل خدماتی، در حال تغییر دادن ارزش ها و باورهای خویش است تا در زمینه محیط زیست و قشربندی اجتماعی دچار تحول شوند.

قومیت و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه مستقیم و قوی است. تعلق داشتن به یک قومیت خاص اعم از فارس یا غیر فارس بر عمل کرد افراد تاثیر می گذارد به این دلیل که شاید قومیت های مختلف در خرده فرهنگ های خود به مسایل زیست محیطی و حفظ و حراست آن بهای دو چندانی دهند و این مساله را به فرزندان خود نیز آموزش دهند. پای بندی به دین و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه مستقیم و قوی است. به این معنا که توجه افراد به ارزش های دینی، بر عمل کرد آنها جهت حفظ محیط زیست تاثیرگذار است. توجه به بهداشت فردی و اجتماعی، تمیز کردن کوچه و محیط اطراف منزل و اسراف نکردن در استفاده از منابع و غیره از مواردی است که از کودکی در خانه و مدرسه به کودکان گوشزد می شود که این در رفتار او در دوران بزرگسالی تاثیرگذار است.

درآمد پاسخ گو و عملکرد جهت حفظ محیط زیست رابطه معنادار ندارند. درآمد خانوار و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست رابطه مستقیم و قوی دارد. زمانی که وضعیت اقتصادی به گونه ای باشد که فرد توان تامین مایحتاج زندگی را داشته باشد، نیازی به فشار وارد کردن بر محیط زیست برای فراهم کردن نیازهای خود و خانواده ندارد؛ به این دلیل او اثرات های ملی را از آن تمام نسل ها دانسته و در الگوی خرید و الگوی مصرف خود به فکر آیندگان هم خواهد بود.

متغیر محل سکونت و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست دارای رابطه معنادار نیستند. به این معنا که تعلق داشتن مکان محل سکونت به فرد پاسخ گو و یا عدم تعلق آن، در عمل کرد فرد جهت حفظ محیط زیست تاثیر ندارد. امکانات زندگی و عمل کرد جهت حفظ محیط زیست

دارای رابطه هستند. هر اندازه پاسخ‌گویان از امکانات بیشتری برای زندگی اعم از زمین کشاورزی و مرتع، اتومبیل و غیره برخوردار باشند، عملکرد مثبتی جهت حفظ محیط زیست خواهند داشت. زیرا افراد به ارزش و بهای این منابع بیشتر واقف هستند، بنابراین در حفظ و حراست از آن کوشاتر هستند. این متغیر در مقوله "سن" و "ویکس" مورد توجه قرار گرفته است. متغیر وضعیت اشتغال و عملکرد جهت محیط زیست دارای رابطه معنادار نیستند به این معنا که داشتن شغل یا نداشتن آن در عمل‌کرد افراد جهت محیط زیست تاثیر ندارد. تقسیم کار جنسیتی نوع اول و نوع دوم با عمل‌کرد رابطه معنادار ندارند، به این معنا که خرید وسایل بادوام منزل از سوی پدر و یا خرید وسایل کم‌دوام، خوراک، پوشاک و وسایل بهداشتی و شوینده‌ها از سوی مادر در اعمال و رفتار افراد پاسخ‌گو جهت حفظ یا تخریب محیط زیست تاثیرگذار نیست.

در رگرسیون چند متغیره، متغیرهای استفاده از رسانه، پای‌بندی به دین، نگرش به حفظ محیط زیست، درآمد خانوار، صحبت با خویشان، فعالیت اجتماعی و سن با متغیر وابسته عملکرد جهت حفظ محیط زیست وارد معادله رگرسیونی شده‌اند. این هفت متغیر حدود ۱۷ درصد از واریانس عمل‌کرد جهت حفظ محیط زیست را تبیین می‌کنند. مقدار F و سطح معناداری آن به ترتیب اعداد ۹/۹۲۸ و ۰/۰۰۰ را نشان داده است که بیان‌گر برازش مدل است.

منابع فارسی

- آصفی راد، زهرا (۱۳۷۸). "بررسی نقش زنان روستایی در پیشگیری از تخریب و آلودگی محیط زیست". جهاد. سال نوزدهم. شماره ۲۲۷-۲۲۶.
- بوردیو، پیر (۱۳۸۱). "نظریه کنش، دلایل عملی و انتخاب عقلانی". ترجمه مرتضی مردیها. چاپ دوم. تهران: انتشارات نقش و نگار.
- دواس، دی‌ای (۱۳۸۱). "پیمایش در تحقیقات اجتماعی". ترجمه هوشنگ ناییبی. چاپ دوم. تهران: نشر نی.
- ریترز، جورج (۱۳۸۰). "نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر". ترجمه محسن ثلاثی. چاپ پنجم. تهران: انتشارات علمی.
- سلطانی، محمود (۱۳۷۸). "زنان و مشارکت آنان در حفظ محیط زیست و توسعه پایدار"، فصلنامه علمی محیط زیست، شماره ۲۹.
- سلطانی عربشاهی، سیمین (۱۳۸۲). "توسعه پایدار: چالشها و اولویتها"، محیط زیست، شماره ۳۹.
- طاهری، منصور و شمسی راحمی (۱۳۸۳). "ارائه راهکارهای ضروری در توسعه فرهنگ زیست محیطی"، مجموعه مقالات اولین کنفرانس ملی راهکارهای توسعه فرهنگ محیط زیست. تهران: انتشارات کیان مهر.
- عمید، حسن (۱۳۶۲). "فرهنگ فارسی عمید". چاپ هجدهم. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- فتحی واجارگاه، کورش و محسن فرمهینی فراهانی (۱۳۸۲). "دانش زیست محیطی زنان برای توسعه پایدار"، تهران: مرکز چاپ و انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
- کاستلز، مانوئل (۱۳۸۰). "عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ". ترجمه احمد علیقلیان، افشین خاکباز، حسن چاووشیان، جلد ۲، چاپ دوم. تهران: طرح نو.
- مرکز آمار ایران (۱۳۷۵). "نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن"، تهران: دفتر آمار و اطلاعات جمعیتی.
- معین، محمد (۱۳۶۳). "فرهنگ فارسی". چاپ ششم. تهران: انتشارات امیرکبیر.
- منصورفر، کریم (۱۳۷۴). "روشهای آماری". تهران: دانشگاه تهران. چاپ سوم.

منابع انگلیسی

- Huyen, T(2005). "Women's Participation in Natural Resources Management and Environmental Protection in Vietnam." [online]: <Del.dlib.indiana.edu/archive/00001095/00/Do_Thi_Huyen.pdf>.[27 Feb.2006].
- Lin, N (1967). Foundation of Social Research. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Sen, A. (2001). The State of World Population 2001. [online]. <<http://www.unfpa.org/swp/2001/eng/ch04.html>>.[26Feb.2006].
- Turner, J.H (2003). The Structure of Sociological Theory (7th ed). University of California, Riverside, USA: Wads Worth, a division of Thomson Learning INC.
- UN (2006), "Fourth World Conference on Women Platform for Action Women and the Environment". [online]. <http://www.un.org/women_watch/daw/Beijing/platform/envIRON.Htm>.[26Apr.2006].
- UNFPA (2004), The State of World Population 2004. Ney York: United Nation Population Fund.

ژړوېشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی